

СУДДЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

вул. Жилянська, 14, м. Київ, 01033

04.12.2019р.

№ 362-2/5221

Голові
Верховної Ради України

РАЗУМКОВУ Д. О.

Шановний Дмитре Олександровичу!

На розгляді у Конституційному Суді України перебуває справа за конституційним поданням Верховного Суду щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень законів України „Про судоустрій і статус суддів“ від 2 червня 2016 року № 1402–VIII, „Про внесення змін до Закону України „Про судоустрій і статус суддів“ та деяких законів України щодо діяльності органів суддівського врядування“ від 16 жовтня 2019 року № 193–IX, „Про Вищу раду правосуддя“ від 21 грудня 2016 року № 1798–VIII.

З метою повного та всебічного розгляду справи прошу Вас, шановний Дмитре Олександровичу, висловити позицію щодо питань, порушених у конституційному поданні.

Додаток: копія конституційного подання на 16 аркушах.

З повагою

суддя-доповідач

П. Т. ФІЛЮК

ГОЛОВА ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

17 січня 2020 року
вих. № 01/06–9

Конституційний Суд України

І Н Ф О Р М А Ц І Я

щодо конституційного подання Верховного Суду щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень законів України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 року № 1402-VIII, «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та деяких законів України щодо діяльності органів суддівського врядування від 16 жовтня 2019 року №193-IX, «Про Вищу раду правосуддя» від 21 грудня 2016 року № 1798-VIII

На Ваш лист за вих. № 362-2/5221 від 04.12.2019 р.

У порядку надання інформації Конституційному Суду України щодо питань, порушених у конституційному поданні Верховного Суду щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень законів України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 року № 1402-VIII, «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та деяких законів України щодо діяльності органів суддівського врядування від 16 жовтня 2019 року №193-IX, «Про Вищу раду правосуддя» від 21 грудня 2016 року № 1798-VIII, повідомляємо наступне.

Верховний Суд почав працювати з 15.12.2017 р. До цього часу в Україні існувала фактично чотириланкова судова система, в якій судами касаційних інстанцій були вищі спеціалізовані суди, а четвертою інстанцією виступав Верховний Суд України.

Функцією і повноваженнями Верховного Суду України, як четвертої інстанції, було забезпечення єдності судової практики. Тобто цей суд переглядав справи тільки в тому разі, коли касаційні суди, як суди третьої інстанції, ухвалювали неоднакові рішення в тотожних справах.

Чотириланкова судова система, загалом, характеризувалась високою ефективністю в плані забезпечення єдності судової практики та ухвалення правильних і послідовних судових рішень.

Проте, по-перше, така організація судової системи не забезпечувала достатньо оперативного ухвалення остаточних судових рішень, що, своєю чергою, призводило до занадто тривалого розгляду спорів у судах.

По-друге, чотириланкова судова система, як правило, функціонує у державах із федеративним устроєм, а отже її функціонування в Україні, як унітарної держави, не відповідало загальносвітовим стандартам судоустрою. На обидва недоліки чотириланкової системи вказував і сам Верховний Суд України в своєму висновку стосовно законопроекту «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» (реєстр. № 3524 від 25 листопада 2015 р.).

Відтак, варто враховувати, що основне завдання Верховного Суду як найвищої судової установи в Україні полягає у формуванні правових позицій стосовно однозначного праворозуміння та правозастосування всіма судами України матеріально-правових та процесуальних норм.

У спільному Висновку Венеціанської комісії (Європейської комісії «За демократію через право») та Дирекції зі співпраці Генеральної дирекції з прав людини та правових питань Ради Європи від 11 жовтня 2010 р. № 588/2010 підкреслено, що ідея Верховного Суду полягає у тому, що такий суд надає прецедентне тлумачення закону і таким чином забезпечує однакове тлумачення закону всіма судами (пункт 30).

У той же час, у рішеннях Європейського суду з прав людини у справі «Рябих проти Росії» (*Ryabukh v. Russia*), «Пономарьов проти України» (*Ponomaryov v.*) розкривається сутність призначення касаційного суду. Європейський суд з прав людини наголошує, що повноваження вищих судових органів стосовно перегляду рішень мають реалізовуватися для виправлення фундаментальних судових помилок та недоліків судочинства.

Тому, в ході судової реформи в 2016-2017 рр. з метою приведення системи судоустрою України у відповідність до загальносвітових практик, судову систему України було реформовано з чотириланкової в триланкову. Третьою і останньою ланкою визначено Верховний Суд, проте фактично роль третьої ланки виконують окремо, діючи незалежно одне від одного, чотири касаційні суди в складі Верховного Суду, а також Велика палата Верховного Суду.

В силу того, що в судовій системі після таких змін більше не було достатньо ефективних механізмів узгодження єдності судової практики якості правосуддя в ході судової реформи, а відповідно і довіра суспільства до судів, на жаль, знизилась. Адже діяльність чотирьох касаційних судів незалежно одне від одного, при цьому за відсутності доступного для громадян механізму корекції суперечливих судових рішень, призводить до частих випадків ухвалення

Верховним Судом остаточних і протилежних за змістом судових рішень в тотожних судових справах.

При цьому, такі зміни в організації судової системи негативним чином відобразились на ефективності діяльності судів всіх інстанцій у цілому.

Згідно із офіційною статистикою Верховний Суд в 2018 р. розглянув по суті 45668 касаційних скарг, із яких задоволено повністю чи частково тільки 13631. Проте, вже в першому півріччі 2019 р. було розглянуто по суті 22568 касаційних скарг, з яких задоволено повністю чи частково 8387 скарг. Отже, у 2018 р. задоволено 29,8% касаційних скарг, а в першому півріччі 2019 р. задоволено вже 37,2% касаційних скарг.

Як зазначено, завданням Верховного Суду є не просто перегляд судових справ у касаційному порядку і скасування помилкових судових рішень. Рішення, ухвалені Верховним Судом, є орієнтиром для всіх інших судів. І тому він повинен формувати судову практику на засадах її єдності, яка буде призводити до зниження рівня помилкових рішень, ухвалюваних судами першої та апеляційної інстанцій.

Наведена статистика вказує на загрозливу тенденцію суттєвого зростання відсотку помилкових судових рішень у апеляційних судів саме в перші роки після проведення судової реформи. Адже всього лише за півтора року згідно із статистикою кількість помилкових рішень, ухвалених апеляційними судами, зросла майже на 8%.

Така загрозлива тенденція стала одним із ключових об'єктивних критеріїв, який вимагав законодавчого реагування. Для того, щоб не проводити по суті повторну і аналогічну реформу, яка призвела б тільки до зміни осіб, які займають посади суддів, але не призвела б до докорінного підвищення якості діяльності судів, законодавцем було взято курс на зміну самої концепції організації і діяльності Верховного Суду.

Нова концепція віддає перевагу показнику якості ухвалюваних Верховним Судом рішень, а не їх кількості. Саме якісні і послідовні судові рішення будуть фактором, який призведе до покращення діяльності в тому числі і судів першої та апеляційної інстанцій без їх невинновданого докорінного переформатування шляхом різноманітних кваліфікаційних оцінювань, які не рідко могли використовуватись для тиску на суддів у попередні роки.

Тому, необхідно наголосити, що 15. 01. 2020 р. Верховна Рада України прийняла Закон України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України щодо удосконалення перегляду судових рішень в апеляційному та касаційному порядку» (реєстраційний № 2314 від 25 жовтня 2019 р.).

Завданням вищезгаданого закону є комплексне врегулювання питань організації діяльності Верховного Суду задля виконання основного завдання –

забезпечення єдності та сталості судової практики, шляхом запровадження системи допуску (фільтрів) для касаційного оскарження, що забезпечить збалансування при навантаженні справами між різними юрисдикціями та сприятиме швидкому їх розгляду.

Отже, впровадження системи допуску (фільтрів) для касаційного оскарження судових рішень зменшить кількісне навантаження на Верховний Суд, що обґрунтовує доцільність приведення фактичної чисельності суддів Верховного Суду до граничної чисельності, встановленої оскарженим в конституційному поданні законом.

У своїх рішеннях від 11.12.2003 р. N 20-рп/2003 та від 11.03.2011 р. № 2-рп/2011 Конституційний Суд України вказує, що внутрішня організація і порядок діяльності судових органів, повноваження та кількість судових інстанцій, склад суду при відправленні правосуддя тощо на основі конституційних засад судоустрою і судочинства визначаються виключно законом згідно із пунктом 14 частини першої статті 92 Конституції України.

У Рішенні від 05.04.2011 р. № 3-рп/2011 Суд зазначає, що питання судоустрою, судочинства і статусу суддів повинні визначатися виключно законами України. Зазначена норма має імперативний характер, вказує на конституційно встановлений спосіб вирішення питань судоустрою і статусу суддів саме шляхом прийняття закону. Приймавши Закон, Верховна Рада України реалізувала своє конституційне повноваження визначати судоустрій і статус суддів, у тому числі порядок зайняття суддівських посад, у передбачений Конституцією України спосіб, що відповідає вимогам частини другої статті 19 Основного Закону України.

Отже, можна дійти висновку, що Конституція України відводить законодавцю широкі повноваження і надає свободу законодавчого розсуду у вирішенні питань, які пов'язані із самими різними аспектами судоустрою.

Деякі аспекти питання врегулювання законодавцем кількісного складу судів раніше були предметом конституційного контролю.

Конституційний Суд України у своєму Рішенні від 21.06.2011 р. № 7-рп/2011 вказує, що встановлений на законодавчому рівні порядок визначення кількості суддів у суді після його утворення і затвердження мережі судів указом Президента України зумовлений необхідністю оперативно врахувати навантаження на суддів, обсяги видатків, затверджених у Державному бюджеті України на утримання судів, інші обставини. Вирішення Державною судовою адміністрацією України питання щодо кількості суддів у суді за поданням голови відповідного вищого спеціалізованого суду відповідає статусу і предмету її відання, оскільки вона підзвітна незалежному органу суддівського самоврядування та згідно з Законом N 2453 здійснює організаційне забезпечення діяльності органів судової влади, зокрема вивчає практику організації діяльності судів, розробляє і вносить пропозиції щодо її вдосконалення тощо.

Виходячи з цього, Конституційний Суд України зазначає, що положення частини четвертої статті 19 Закону N 2453 щодо повноважень Державної судової адміністрації України визначати кількість суддів у суді не суперечить Конституції України.

У цьому ж рішенні Суд також зазначив, що порядок переведення судді з одного суду до іншого не врегульовано на конституційному рівні, тому згідно з пунктом 14 частини першої статті 92 Конституції України він має визначатися виключно законами України.

Враховуючи цю позицію Конституційного Суду України варто відзначити, що хоча закон і передбачає проведення зменшення кількісного складу Верховного Суду, проте проведення всіх конкурсних процедур буде здійснюватися автономно і незалежно за участі тільки органів суддівського самоврядування і органів в системі правосуддя, а саме Вищої ради правосуддя, більшість від якої згідно з Конституцією України складають судді, члени Ради суддів України та Вищої кваліфікаційної комісії суддів. Оскільки всі конкурсні процедури будуть проводитись без участі органів виконавчої і законодавчої влади, вважаємо, що рівень незалежності органів, які будуть проводити конкурсні процедури, відповідає вимогам, вказаним в наведеному рішенні Конституційного Суду України.

Як вже було зазначено, Конституційний Суд України у Рішенні від 21.06.2011 р. № 7-рп/2011 вказав, що порядок переведення судді з одного суду до іншого не врегульовано на конституційному рівні, а тому він має визначатися виключно законами України. Додатково до цього Суд у своєму Рішенні від 19 листопада 2013 р. № 10-рп/2013 відзначив, що відповідно до повноважень, передбачених пунктом 3 частини першої статті 85, пунктом 14 частини першої статті 92 Конституції України, Верховна Рада України має право визначати в законах України порядок, умови та наслідки звільнення судді з посади.

Тому, вважаємо, що спосіб, в який врегульовано переведення в апеляційні суди суддів Верховного Суду, які не пройдуть конкурсні процедури, відповідає загальним засадам Конституції України та цілям реформи концепції організації діяльності Верховного Суду.

Стосовно скорочення посадового окладу судді Верховного Суду із 75 прожиткових мінімумів до 55 прожиткових мінімумів доцільно зазначити наступне.

Вирішуючи вказане питання, необхідно виходити з того, що за правовою позицією Конституційного Суду України у Рішенні від 24.06.1999 р. № 6-рп/99, видатки Державного бюджету України на утримання судової влади захищені безпосередньо Конституцією України і не можуть бути скорочені органами законодавчої або виконавчої влади нижче того рівня, який забезпечує можливість повного і незалежного здійснення правосуддя згідно із законом.

Також Суд у своєму Рішенні від 04.12.2018 р. № 11-р/2018 вказує, що системний аналіз положень Конституції України свідчить про те, що ними встановлено обов'язок держави забезпечити належні умови праці та фінансування для суддів, а отже, сформувані та законодавчо закріплені таку систему фінансування, в тому числі розмір винагороди суддів, яка гарантуватиме їх незалежність.

Така позиція Конституційного Суду України збігається з приписами Європейської хартії щодо статусу суддів від 10 липня 1998 р., у підпункті 6.1 пункту 6 якої зазначено, що суддям, які здійснюють суддівські функції на професійній основі, надається винагорода, рівень якої встановлюється з тим, щоб захистити їх від тиску, спрямованого на здійснення впливу на їх рішення, а ще загальніше – на їх поведінку в рамках здійснення правосуддя, тим самим підтримуючи їх незалежність і безсторонність.

Прийнявши 02.06.2016 р. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» в його первинній редакції законодавець в статті 135 визначив, що посадовий оклад судді 1 інстанції складає 30 прожиткових мінімумів, судді апеляційної інстанції 50 прожиткових мінімумів, а судді Верховного суду – 75 прожиткових мінімумів.

Такі зміни призвели до суттєвого підвищення рівня соціального забезпечення суддів що, без сумніву, саме по собі є вкрай важливою функцією держави, адже сприяє забезпеченню здійснення судами правосуддя на належному рівні.

Разом з цим, таке підвищення було, на наше переконання, здійснено без всебічного врахування фінансових можливостей держави до виплати суддівської винагороди на такому рівні, адже такі фінансові можливості були і залишаються обмеженими в умовах агресії Російської Федерації, яка об'єктивно зумовлює спрямовувати значний обсяг державних ресурсів на підтримку в першу чергу високого рівня оборонного бюджету.

Конституційний Суд України в пункті 2.2 свого Рішення від 07.11.2018 р. № 9-р/2018 вказує: фінансування соціальних та інших зобов'язань держави має бути реальним та здійснюватися відповідно до її фінансово-економічних можливостей. За юридичною позицією Конституційного Суду України у разі значного погіршення фінансово-економічної ситуації, виникнення умов воєнного або надзвичайного стану, необхідності забезпечення національної безпеки України, модернізації системи соціального захисту тощо держава може здійснити відповідний перерозподіл своїх видатків з метою збереження справедливого балансу між інтересами особи та суспільства; проте держава не може вдаватися до обмежень, що порушують сутність конституційних соціальних прав осіб, яка безпосередньо пов'язана з обов'язком держави за будь-яких обставин забезпечувати достатні умови життя, сумісні з людською гідністю (абзац п'ятий підпункту 2.3 пункту 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 22 травня 2018 року № 5-р/2018).

Отже, виходимо з того, що з урахуванням своїх фінансово-економічних можливостей держава може як збільшувати, так і за потреби зменшувати відповідні соціальні гарантії.

У контексті особливого конституційного статусу суддів і гарантій їх незалежності це означає, що держава може зменшувати обсяг таких гарантій тільки в тому обсязі, який не буде порушувати саму сутність права судді на оплату і достойний рівень життя як складової його незалежності.

Потрібно врахувати, що оклад судді не є єдиним показником, який впливає на остаточний розмір суддівської винагороди, він у відповідному розмірі збільшується за наявності підстав для отримання суддею додаткових доплат, надбавок тощо. З урахуванням цього, посада судді Верховного Суду як до прийняття оскарженого закону, так власне і після його прийняття – була і є найбільш високо оплачуваною посадою державної служби в Україні. Тому, на наше переконання, згідно з оскарженим законом відбулось зменшення посадового окладу судді Верховного Суду явно не в тій мірі, в якій можна говорити про посягання на незалежність судді Верховного Суду.

Вважаємо, що той суттєвий і безпрецедентний розрив у рівні оплати суддів трьох інстанцій, який був передбачений в первинній редакції Закону України «Про судоустрій і статус суддів», закладав суттєві ризики порушення професійної злагоди і взаємоповаги між суддями інстанцій різного рівня. Такі ризики можуть мати наслідком втрату єдності і продуктивного зворотного зв'язку між суддями інстанцій різного рівня, що буде погіршувати ефективність правосуддя в цілому.

Отже, оспорена норма, хоча і знижує рівень посадового окладу судді Верховного Суду, проте не знижує його рівень в тій мірі, яка б вказувала на протиріччя із конституційними гарантіями незалежності суддів.

Стаття 131 Конституції України викладена в новій редакції згідно із Законом України від 02.06.2016 р. № 1401-VIII «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)». У пояснювальній записці до законопроекту вказувалось наступне:

«Проект передбачає, що відповідно до закону в системі правосуддя утворюються органи та установи для забезпечення добору суддів, прокурорів, їх професійної підготовки, оцінювання, розгляду справ щодо їх дисциплінарної відповідальності, фінансового та організаційного забезпечення судів. Такі органи та установи можуть бути утворені як самостійні органи у системі правосуддя, так і діяти у складі Вищої ради правосуддя, що визначатиметься відповідним законом».

Отже, за задумом законодавця передбачалось, що відповідно до закону може бути вирішено питання про наділення повноваженнями розглядати дисциплінарні справи щодо суддів як Вищою радою правосуддя безпосередньо, так і відокремленими органами у системі правосуддя. Така позиція законодавця

була висловлена у повній відповідності до позиції Конституційного Суду України висловленій у Рішенні від 21.05.2002 р. № 9-рп/2002.

Згідно із Законом України «Про Вищу раду правосуддя» в редакції закону від 16 жовтня 2019 р. № 193-IX, Комісія з питань доброчесності і етики є колегіальним органом, який діє при Вищій раді правосуддя та утворюється з метою забезпечення прозорості і підзвітності членів Вищої ради правосуддя та членів Вищої кваліфікаційної комісії суддів України (стаття 28-1). При цьому Закон не надає рішенням Комісії статусу остаточних, адже рішення Комісії в подальшому можуть бути переглянуті Вищою радою правосуддя і Великою палатою Верховного Суду у порядку такому ж, як переглядаються рішення Дисциплінарних палат Вищої ради правосуддя. Відтак Комісія — це орган, який є складовою самої Вищої ради правосуддя. Проте навіть якщо розглядати Комісію як окремий самостійний орган, то її утворення і діяльність повністю відповідає Конституції України в редакції закону від 02.06.2016 р. № 1401-VIII – що підтверджується раніше процитованою пояснювальною запискою і позицією Конституційного Суду України. При цьому, варто наголосити, що запроваджена модель щодо формування складу Комісії з питань доброчесності та етики отримала схвалення експертами Ради Європи у Висновку № 969/2019 від 9 грудня 2019 року Європейської комісії «За демократію через право».

За статтею 131 Конституції України «відповідно до закону в системі правосуддя утворюються органи та установи для забезпечення добору суддів, прокурорів, їх професійної підготовки, оцінювання, розгляду справ щодо їх дисциплінарної відповідальності, фінансового та організаційного забезпечення судів».

Конституція України не висуває будь-яких вимог до «кількісного і якісного» складу вказаних органів та установ, як і взагалі будь-яких вимог до їх організації, а отже врегулювання цього питання знаходиться в площині законодавчого розсуду.

За оскарженням законом добір членів Вищої кваліфікаційної комісії суддів здійснює Вища рада правосуддя згідно із самостійно затвердженими Вищою радою правосуддя положенням і методологією.

Вища рада правосуддя рішенням від 10 грудня 2019 року № 3407/0/15-19 затвердила Положення про проведення конкурсу на зайняття посади члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України. Згідно із пунктом 1.4 Положення більшість членів Вищої кваліфікаційної комісії суддів мають становити судді, як державного колегіального органу суддівського врядування, який на постійній основі діє у системі правосуддя України, є відповідальним за кадрове забезпечення суддівського корпусу та за вирішення питань, пов'язаних із кар'єрою суддів.

Згідно з оспореним Законом Комісія з питань доброчесності і етики є органом, який діє у складі Вищої ради правосуддя, при цьому в її склад входять в

тому числі члени і самої Вищої ради правосуддя. Вважаємо, що твердження про перебирання Комісією повноважень Вищої ради правосуддя є безпідставним, адже Комісія діє як орган, який є невід'ємною складовою самої Вищої ради правосуддя, а отже користується тими ж конституційними статусом і гарантіями, що і сама Вища рада правосуддя.

Що стосується питання звільнення членів Вищої ради правосуддя, то Конституція України визначає порядок призначення членів Вищої ради правосуддя, але при цьому не регламентує порядок їх звільнення. Помилковість висновку авторів подання у тому, що звільнити члена Вищої ради правосуддя за Конституцією України має право начебто тільки суб'єкт його призначення, варто продемонструвати шляхом історичного аналізу нормативно-правового регулювання цього питання.

Вища рада правосуддя була утворена із внесенням змін до Конституції України 30.09.2016 р. До цього часу її конституційні функції виконувала Вища рада юстиції. Конституція України в редакції до 30.09.2016 р. так само не регламентувала порядок звільнення членів Вищої ради юстиції.

Статтею 18 Закону України від 15.01.1998 р. № 22/98-ВР «Про Вищу раду юстиції» визначався порядок звільнення її членів. Такий порядок, згідно різних законодавчих змін, час від часу змінювався.

У первинній редакції закону від 1998 р. було визначено, що з більшості передбачених законом підстав рішення про звільнення члена Вищої ради юстиції приймала сама Вища рада юстиції. Суб'єкт призначення мав право звільнити члена Вищої ради юстиції тільки у разі скоєння ним аморального вчинку, порушення присяги або якщо член Вищої ради юстиції був визнаний у судовому порядку недієздатним, обмежено дієздатним, чи мав непогашену судимість.

Із плином часу законодавчий порядок звільнення членів Вищої ради юстиції зазнавав змін. І вже в 2002 р. передбачалось, що підставою для звільнення члена Вищої ради юстиції за порушення присяги могло бути подання тільки самої Вищої ради юстиції, тобто повноваження суб'єкта призначення на звільнення члена Вищої ради юстиції було обмежено.

Прикметно, що таке обмеження було предметом конституційного контролю і Конституційний суд України рішенням від 21.05.2002 р. № 9-рп/2002 визнав це положення таким, що відповідало Основному Закону, тобто було конституційним. Конституційний Суд визнав, що обмеження права суб'єкта призначення на звільнення призначеного ним члена Вищої ради юстиції не протирічило Конституції, адже надавало Вищій раді юстиції додаткових гарантій незалежності.

У подальшому закон в різні часи доповнювався новими підставами для звільнення членів Вищої ради юстиції, або ж змінювались формулювання існуючих підстав їх звільнення. Чергові зміни були внесені і в 2017 р., коли, наприклад, суб'єкту призначення члена Вищої ради юстиції були надані додаткові

підстави для звільнення члена Вищої ради юстиції, його можна було звільнити за порушення ним вимог, установлених законодавством у сфері запобігання корупції.

У подальшому, після утворення Вищої ради правосуддя на заміну Вищій раді юстиції, по суті аналогічне законодавче регулювання порядку звільнення її членів було закріплено і в первинній редакції статті 24 Закону України від 21.12.2016 «Про Вищу раду правосуддя», яка так само передбачала диференціювання суб'єкта звільнення члена Вищої ради правосуддя за тих чи інших підстав.

Отже, опираючись на правові і законодавчі традиції в регулюванні цього питання, які в Україні формувались з 1998 р., виходимо з того, що питання звільнення члена Вищої ради правосуддя, так само як і колись члена Вищої ради юстиції, знаходиться в площині законодавчого регулювання і розсуду.

Саме Верховна Рада України, користуючись своїми виключними повноваженнями на прийняття законів і визначення питань судоустрою, як це вказано у п.14 ч.1 ст. 92 Основного Закону, має право визначати порядок і підстави для звільнення членів Вищої ради правосуддя.

Однакове і послідовне розуміння Конституції України у такий спосіб з боку як законодавчої влади, так і з боку Конституційного Суду, розсіює будь-які сумніви у помилковості позиції авторів конституційного подання. Інакший підхід означав би, що протягом усього часу, починаючи із 1998 р., діяв неконституційний Закон України «Про Вищу раду юстиції» який протягом майже 20 років у неконституційний спосіб обмежував суб'єктів призначення у їх виключному праві на звільнення членів Вищої ради юстиції.

Оспорена суб'єктом права на конституційне подання норма закону передбачає, що звільнення члена Вищої ради правосуддя приймається за спільним рішенням самої Вищої ради правосуддя і комісії з питань доброчесності і етики (частина 3 статті 24 Закону України «Про Вищу раду правосуддя»). Оскільки Комісія з питань доброчесності і етики, як зазначалось раніше, діє як складова самої Вищої ради правосуддя, то фактично закон в новій редакції передбачає, що рішення про звільнення члена Вищої ради правосуддя може приймати виключно сама Вища рада правосуддя. Переконані, це не просто спростовує доводи наведені в конституційному поданні, але навпаки свідчить про підвищення рівня незалежності членів Вищої ради правосуддя, адже усунення суб'єкта призначення від процесу звільнення членів Вищої ради правосуддя знижує ризики політичного чи іншого впливу на них.

Таким чином, ми вважаємо, що позиція авторів конституційного подання в цій частині базується на помилковій інтерпретації положень Конституції України, а оскаржені норми закону не вступають у протиріччя із Конституцією.

З-поміж іншого, варто також звернути увагу на наступне. Чинна частина 6 статті 107 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» прямо забороняє ініціювання дисциплінарного провадження щодо судді за анонімними скаргами.

Питання ж ініціювання дисциплінарного провадження щодо судді за власною ініціативою дисциплінарного органу вже було предметом конституційного контролю. Конституційний Суд України в Рішенні від 21.05.2002 р. № 9-рп/2002 визнав аналогічні норми такими, що відповідають нормам Конституції України. В рішенні вказано, що положення пункту 4 частини першої статті 30 Закону України «Про Вищу раду юстиції», за яким з пропозицією про прийняття подання про звільнення судді з посади може звернутися член Вищої ради юстиції, Конституційний Суд України вважає таким, що не суперечить Конституції України. Встановлене Законом повноваження Вищої ради юстиції щодо внесення за власною ініціативою подання про звільнення суддів з посади до органу, який їх призначив або обрав, і розгляду за власною ініціативою питання про звільнення суддів з підстав, передбачених пунктами 4-6 частини п'ятої статті 126 Конституції України, повністю відповідає положенням статті 131 Конституції України.

Що стосується ризиків, про які зазначається в поданні і які слідують з можливості розгляду Вищої ради правосуддя дисциплінарної справи без присутності судді, то, по-перше треба відзначити, що, на жаль, неявка на засідання Дисциплінарних палат Вищої ради правосуддя в низці випадків використовується як зловживання процесуальними правами, що перешкоджає діяльності Вищої ради правосуддя як конституційного органу.

По-друге, згідно із законодавством, рішення Вищої ради правосуддя про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності не є остаточним: відповідно до статті 266 Кодексу адміністративного судочинства України рішення ВРП підлягають оскарженню до Великої палати Верховного Суду.

Можливість судового оскарження рішень Вищої ради правосуддя повністю нівелює вказані в конституційному поданні ризики, адже під час перегляду рішення Вищої ради правосуддя в судовому порядку суддя матиме всю повноту гарантій на представлення своєї позиції і участі в розгляді справи.

Додатково варто наголосити на тому, що закріплення положення щодо скорочення строку розгляду дисциплінарної справи обґрунтовано з позиції доцільності, адже відсутність такої норми права дає можливість для зловживання з боку суддів та затягування дисциплінарного провадження.

Вказана позиція висловлена і у пункті 48 Спільного висновку Європейської комісії «За демократію через право» № 588/2010, в якому зазначено, що з практичної точки зору є розумним, що для того, щоб уникнути процедури ухилення з боку судді чи прокурора від участі у слуханнях, рішення може бути прийняте на підставі письмових пояснень, наданих ними. Тому вказані зміни сприяють запобіганню процедурним зловживанням, що можуть призвести до

неможливості або невинуватеної затримки у прийнятті рішення щодо дисциплінарної відповідальності. Однак ці положення повинні тлумачитися на користь права на справедливий розгляд щодо судді чи прокурора, який є суб'єктом дисциплінарного провадження».

Окремо варто розглянути питання, пов'язане з скороченням строку повідомлення судді про засідання дисциплінарної палати із 7 до 3 днів. Вирішуючи це питання ми виходимо із загальних процесуальних засад якими встановлено порядок інформування осіб про судові засідання під час розгляду судових справ.

Так, наприклад, згідно зі статтею 135 Кримінального процесуального кодексу України особа, яка викликається в кримінальному провадженні до слідчого, прокурора, слідчого судді, суду - має отримати повістку про виклик або бути повідомленою про нього іншим шляхом не пізніше ніж за три дні до дня, коли вона зобов'язана прибути за викликом. Відтак встановлений оскарженою нормою 3-денний строк не виходить за межі загальноприйнятих процесуальних засад, в тому числі навіть у кримінальному судочинстві. Врешті-решт, треба враховувати, що оскаржена норма встановлює мінімальний строк повідомлення про засідання, вона однак не вказує, що суддя не може бути чи не буде попереджений про засідання дисциплінарної палати більш завчасно, тобто із більшим часом на його підготовку.

Стверджуючи про неконституційність норм закону в цій частині, а також в частині яка стосувалась скорочення строків дисциплінарного провадження, автори подання посилаються в тому числі на звуження прав судді.

Відтак доречно зауважити, що Конституційний Суд України в Рішенні від 13.12.2011 р. № 17-рп/2011 визнав конституційними ряд положень законів, якими було знижено строк на вчинення ряду процесуальних дій в процесуальних кодексах. Конституційний Суд України зауважив, що необхідно відрізнити поняття «обмеження основоположних прав і свобод» від прийнятого у законотворчій практиці поняття «фіксація меж самої сутності прав і свобод» шляхом застосування юридичних способів (прийомів), визнаючи таку практику допустимою.

Таким чином, у процесуальних кодексах лише скорочено строки здійснення окремих процесуальних дій, а змісту та обсягу конституційного права на судовий захист і доступ до правосуддя не звужено. Наведені зміни не унеможливають ефективного розгляду судових справ, тому не суперечать Конституції України. Аналогічно, слід виходити з того, що в оспорюваному законі звуження окремих процесуальних строків вчинено в спосіб, який не посягає на саму сутність відповідних прав судді, а тому ця частина конституційного подання також необґрунтована.

Підсумовуючи викладене вважаємо, що приймаючи Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та деяких

законів України щодо діяльності органів суддівського врядування» від 16 жовтня 2019 року № 193-IX Верховна Рада України діяла на підставі конституційних повноважень з метою реалізації суспільного запиту на справедливий суд шляхом створення законодавчих передумов для побудови в Україні ефективної, відповідальної та неупередженої судової влади, якій довіряє суспільство.

З повагою

Дмитро РАЗУМКОВ